

Wat is KOO volgens Jos Werkhoven?

In dit stuk gebruik ik nog even de term KOO in afwachting van een eventuele andere naamgeving.

Onderstaande is een meer toegespitste versie van mijn artikel 'Er was eens...een verhaal te vertellen...'. Naar aanleiding van de vraag: "Wat is KOO volgens Jos Werkhoven?"

(<http://www.dearend.nl/pdf/Er%20was%20eens.pdf>)

Wat is KOO volgens Jos Werkhoven?

Een compacte definitie is:

- KOO is relationeel onderwijs.
- KOO is een vertrekpunt van onderwijs waarbij het kind als onderzoeker relaties leert leggen binnen de totaliteit van tijd en ruimte in relatie met het heden en een mogelijke toekomst.

Binnen deze vorm van onderwijs wordt het kind als onderzoeker uitgenodigd

- **betrokkenheid,**
- **bekendheid,**
- **betekenis,**
- **bewustzijn**

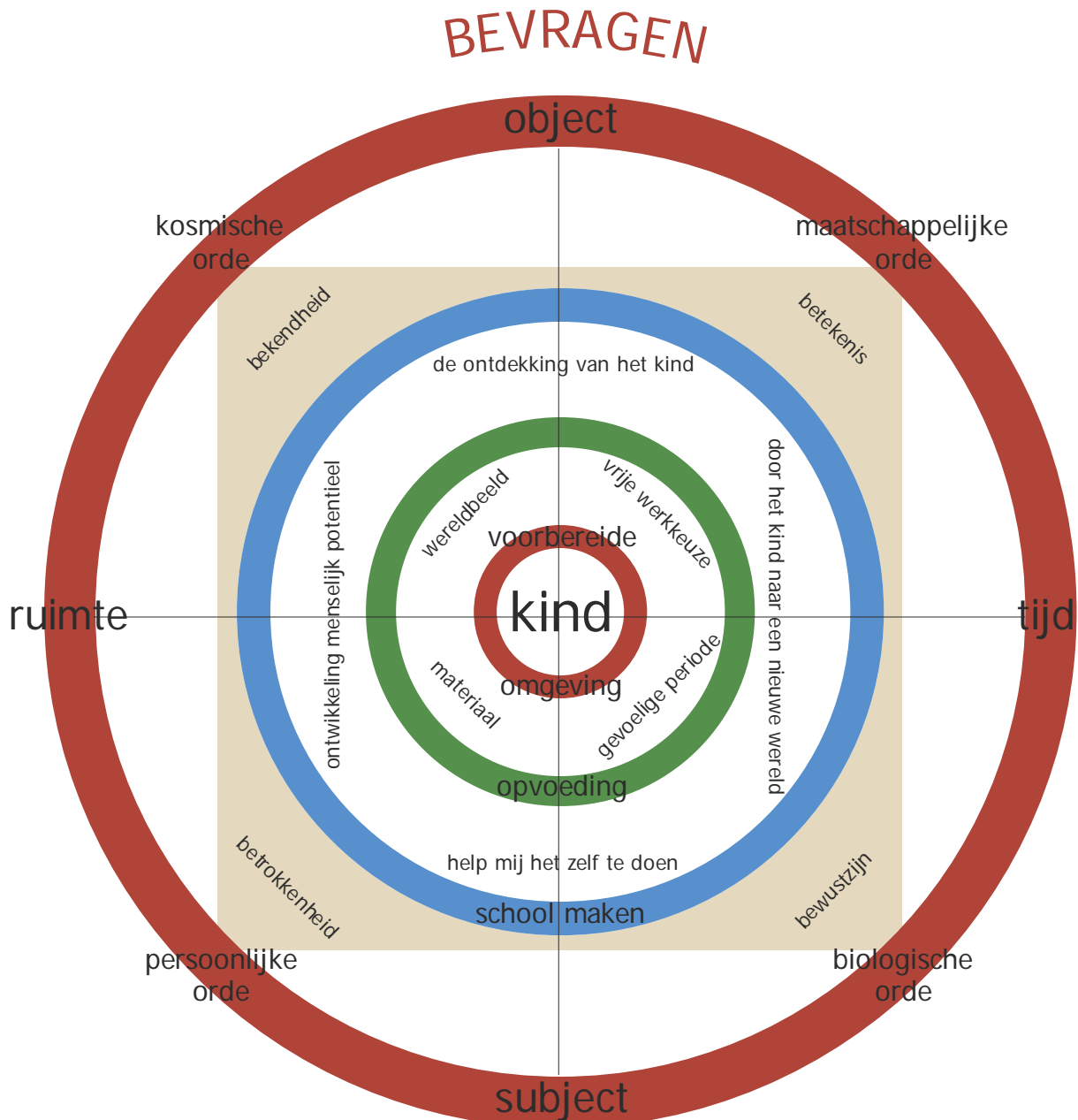
te verkrijgen met de totale ruimte en de totale tijd in relatie met het heden en een mogelijke toekomst.

De hierboven gebruikte begrippen worden in onderstaande uitgelegd en daarna van praktijkvoorbeelden voorzien.

Een verdere theoretische uitleg.

Uitgangspunt is de ordening welke mijn vrouw Anne-Marie Poorthuis in nauwe samenwerking met Jos Werkhoven voor het montessori-onderwijs heeft samengesteld. [Zij is expert in netwerkorganiseren. Netwerkorganiseren heeft een nadrukkelijke link met Big History (voor de duidelijkheid gebruik in nu deze term, hoewel er voor mij in de kern geen enkel verschil is tussen Big History en KOO). De link is dat netwerkorganiseren uitgaat 'van alles wat er is' en 'alles er toe doet'.]

De ordening van Anne-Marie Poorthuis:

Voor de duidelijkheid: zie bovenstaand model niet als een vaststaand model, maar als een dans (volgens Bateson) ‘van op elkaar inwerkende delen’. Deze dans laat het relationele uitgangspunt zien: de op elkaar inwerkende delen zijn altijd aanwezig; soms meer op de voorgrond, soms meer op de achtergrond.

‘Het bevragen van ruimte en tijd’ (zie praktische uitwerking) wordt in deze afbeelding helder. De assen van ruimte/tijd en object/subject laten dat duidelijk zien: het subject (kind, leraar, school etc.) bevrageet (hoort verhalen, bestudeert) het object = ruimte en tijd = de kosmos als totaal.

De relatie tussen subject en ruimte geeft **betrokkenheid**. (verwerven)

De relatie tussen object en ruimte geeft **bekendheid**. (verwerken)

De relatie tussen object en tijd geeft **betekenis**. (betekenisverlening, toepassen)

De relatie tussen subject en tijd geeft **bewustzijn**. (integratie)

(De woorden achter de vier ‘b’s’ zijn de vergelijkbare begrippen van het lusmodel.)

Krachtig in dit model is de analyse in 'ordes' welke we kunnen tegenkomen in onze kosmos. Het valt dan direct op dat het onderwijs weinig doet met de kosmische orde.

Interessant is om hier de geschiedenis van het onderwijs te bezien: het ontstaan van onderwijs was ingegeven door vooral de maatschappelijke orde. Kosmische orde (op standaarden na als jaargetijden, kringloop water etc.) was niet aanwezig. Met de biologische orde werd amper rekening gehouden (veel leeftijden in één groep); ook met de persoonlijke orde hield men amper rekening (stil zitten en luisteren). Later kregen de biologische orde en de persoonlijke orde meer aandacht (zeer zeker ook door het werk van Maria Montessori), maar nog steeds was er geen aandacht voor de kosmische orde, althans deze werd niet zo benoemd en ook niet zo bewust ervaren. Het was wederom Maria Montessori die als een van de eerste onderwijskundigen aandacht kreeg voor de kosmos als bepalend geheel.

Nu de mens meer bewust dan voorheen leeft in een globale samenleving, de wetenschap en moderne techniek van de mens beter dan ooit eerder mogelijk is geweest te kijken naar oorsprong en ontwikkeling, lijkt de tijd nu echt rijp te zijn voor kosmisch onderwijs.

Een verdere praktische uitwerking.

Sinds de uitgave van 'De lijnen van het leven' in 1997 gebruik ik als het over KOO gaat altijd de volgende twee zinsneden:

1. "Er was eens.....een verhaal te vertellen....."
2. Het bevragen van ruimte en tijd.

Ad 1.

"Er was eenseen verhaal te vertellen...." is gericht op het werk met de kinderen.

Het verhaal is een heerlijke en zeer sterke didactische werkvorm: er is geen kind dat ik ken dat niet van verhalen houdt.

Daarnaast zie ik de totale wereld (=kosmos) waarin wij leven als een bijna onwaarschijnlijk bijzonder gegeven. Niet slechts het heden is al fantastisch, het wordt nog meer bijzonder als we naar het ontstaan en de ontwikkeling van alles kijken op elke denkbare schaal.

Het verwoorden van bovenstaande levert een even bijna onwaarschijnlijk verhaal op.

Echter.....het is zo en het is zeer waarschijnlijk zo gegaan: een verhalenverteller had het zo niet kunnen bedenken!

Ik heb het altijd als even onwaarschijnlijk gevonden dat het (montessori)onderwijs (in Nederland) met deze inspirerende gegevens (bijna) niets heeft gedaan; Maria Montessori en Mario Montessori hebben ons krachtige voorzetten gegeven.

Het is niet slechts een verhaal voor de Nederlander, maar voor elke bewoner van de planeet aarde.

Mijn stelling is: "Ik vind dat iedere aardbewoner het recht heeft kennis te nemen van alles wat de mens tot heden heeft voortgebracht.", waarmee ik sterk voor KOO als een vorm van universeel onderwijs pleit.

Ad 2.

"Het bevragen van ruimte en tijd" is gericht op het werk met leerkrachten.

Het bevragen (zie hieronder c.) van ruimte (zie hieronder a.) en tijd (zie hieronder b.) is zeer eenvoudig over te dragen en draagt zeer sterk bij aan het permanente leren van de leerkracht

die zichzelf helpt 'het zelf te doen' en (praktisch) dezelfde werkwijze hanteert in wat hij/zij de kinderen aanbiedt.

De werkwijzen die hier uit voortvloeien zijn grotendeels nauw verwant aan wat men heden 'de skills van de 21^e eeuw' noemt (eisen waaraan het onderwijs volgens hedendaagse visie zou moeten voldoen).

De skills zijn: samenwerken, probleemoplossend vermogen, ICT geletterdheid, creativiteit, kritisch denken, communiceren, sociale en culturele vaardigheden)

Ad a. Ruimte.

Het mooiste middel dat ik ken om kinderen een overzicht te laten ervaren van de kosmos/ruimte als totaliteit, is het idee van 'De machten van tien' van Kees Boeke.

Charles en Ray Eams hebben hun recentere uitgave vrij toegankelijk op internet geplaatst.

(<http://www.powersof10.com/>)

In 43 eenvoudige stappen in de machten van tien wordt de totale kosmos (micro en macro) zichtbaar.

Het is fraai (èn logisch) de verhalen van de tijd te koppelen aan de schaal in de ruimte.

Kinderen krijgen zo een beter begrip van verhoudingen.

Zo raken de leerkracht èn het kind nooit de weg kwijt: ik weet waar ik ben en wie ik ben.

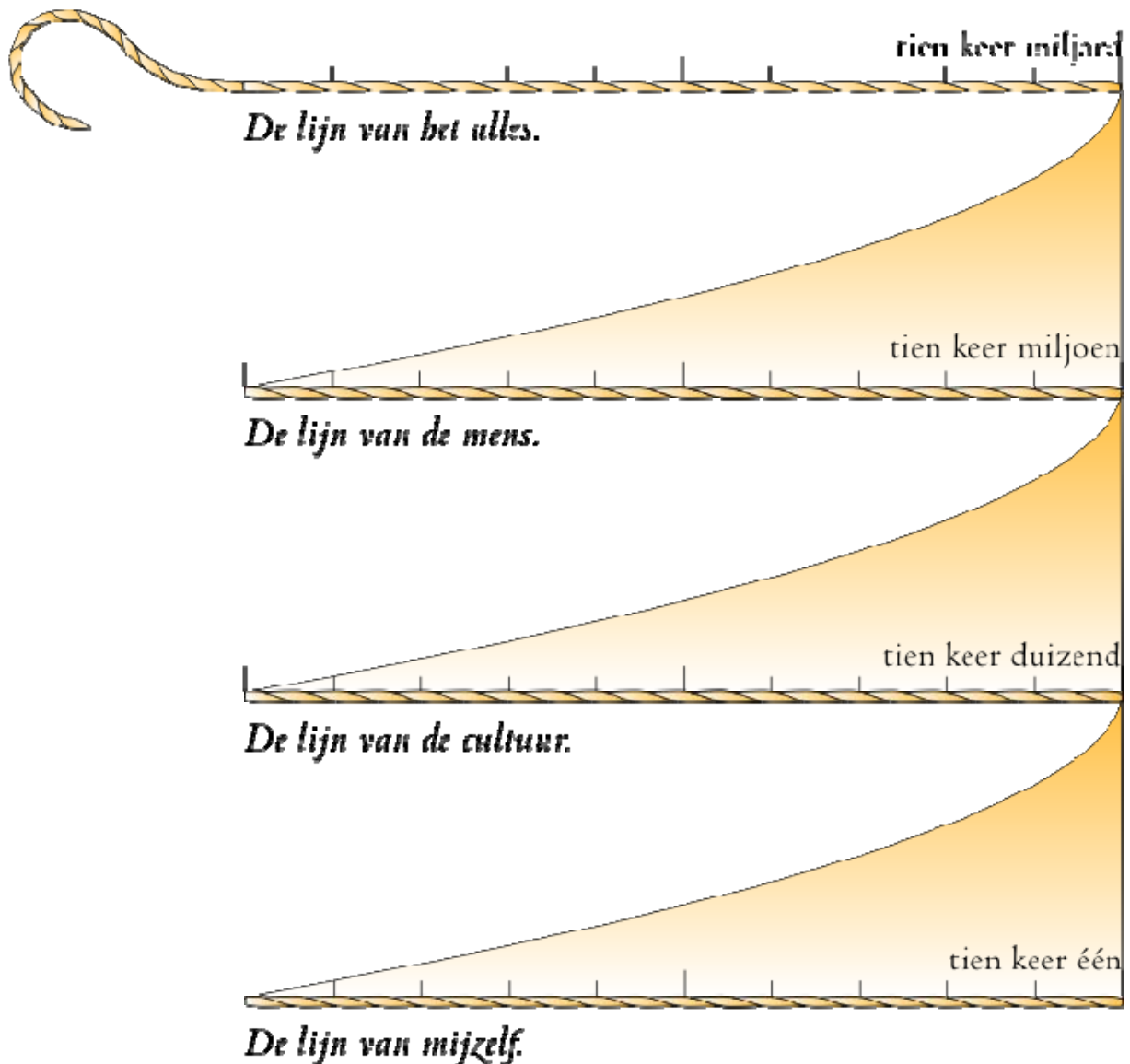
Ad. b. Tijd.

Het hoeft geen betoog dat het noodzakelijk is binnen kosmisch onderwijs met tijdlijnen te werken om voor de kinderen helderheid te verschaffen.

Maria en Mario Montessori hebben ons ook tijdlijnen gegeven (zwarte lint, tijdlijn evolutie/leven, klok van de tijdperken). Zij zijn uitstekend bruikbaar als deel van het geheel, echter omvatten zij niet de tijd van de kosmos als totaal.

Het overzicht dat 'De lijnen van het leven' geven, heeft mijn sterke voorkeur: deze geven een eenvoudig te begrijpen en over te dragen overzicht van de totale tijd.

Dit overzicht is door iedereen vrij te gebruiken, is downloadbaar en zonder kwaliteitsverlies af te drukken op ieder gewenst formaat, zodat elke groep zich een exemplaar kan veroorloven. <http://www.dearend.nl/pdf/Lijnen%20overzicht.pdf>

De schoonheid van deze tijdlijnen schuilt vooral in het feit dat het kind (De lijn van mijzelf) zichzelf direct zichtbaar plaatst binnen De lijn van de cultuur, De lijn van de mens en De lijn van het alles.

Kinderen kunnen voor hun groep gezamenlijk de benodigde tijdlijn maken. Het is dan een uitstekende oefening in het gebruik van ons decimale stelsel, grote getallen en meten.

- *De lijn van het alles telt in miljarden;*
1 miljard jaar = 1 meter - deze lijn wordt dus 13,8 meter lang
- *De lijn van de mens telt in miljoenen:*
1 miljoen jaar is 1 = 1 meter - deze lijn wordt dus 10 meter lang
- *De lijn van de cultuur telt in duizenden:*
1 duizend jaar = 1 meter - deze lijn wordt dus 10 meter lang
- De lijn van mijzelf telt in enen:*
1 jaar = 1 meter - deze lijn wordt dus 10 meter lang

Een 'kindlijn' zou er zo uit kunnen zien (1 meter in werkelijkheid, nummering is eenvoudig toe te voegen):

Fraai vind ik ook dat men open = leeg begint. We worden niet gedirigeerd door de keuzen van anderen (deze gebruikt de leerkracht als toetselent), maar de school/leerkracht bepaalt zelf de keuze. De leerkracht en de kinderen plaatsen beide hun eigen materiaal, werk, boeken, voorwerpen etc. op de tijdlijn/

De tijdlijn waarmee men werkt hangt in de klas. De voorbereide omgeving van de leerkracht (o.a. de verzamelde materialen van de leerkracht betreffende het te verhalen thema) liggen op tijdsvolgorde op een tafeltje/kleedje. De voorwerpen zijn (eventueel) met behulp van een draadje (kneedgom) aan de juiste tijd verbonden met de tijdlijn. Op die plek kan door een kind of de leerkracht op de lijn een kleine 'overzichtstekening' worden geplaatst.

De lijn zal verder voornamelijk 'gevuld' worden met het werk en de verzamelingen van het kind. Zo ontstaat een groeiende tentoonstelling welke inspirerend kan werken.

Ad. c. Bevragen.

Maria Montessori heeft (onbewust??? Ik had haar hier graag over gesproken!) een schitterend materiaal ontwikkeld dat de herhalende patronen van de kosmos (verbindingen/relaties ↔ energie/materie) visualiseert: het materiaal voor de zinsontleding.

Fraai vind ik hier de dubbele betekenis in de Nederlandse taal van het woord 'zinsontleding': het ontleden van de taalkundige zin en de ontleding van de zin (van het bestaan) in de kosmos.

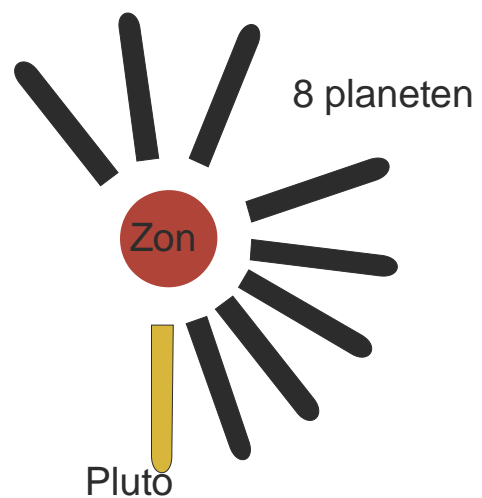
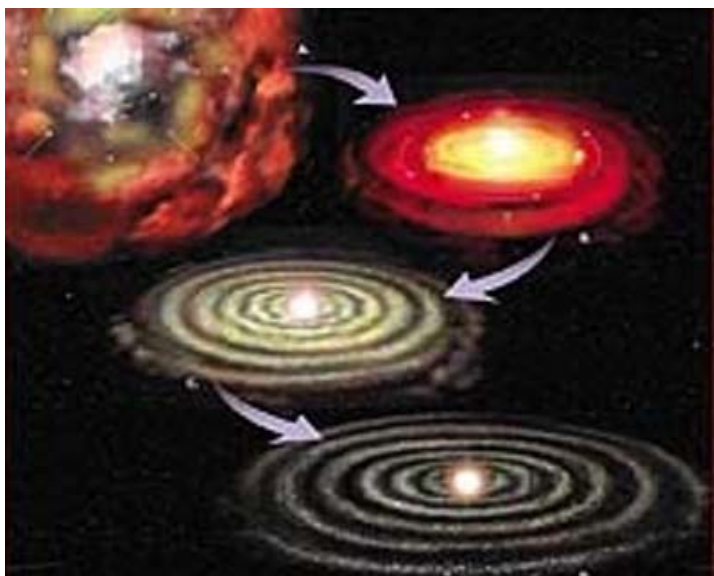
Welk deel van het geheel van de kosmos je ook bekijkt, je ziet altijd energie (veelal in de kern) in relatie met materie op verscheidene wijze.

Vergeleken met de herhalende patronen van de taal:

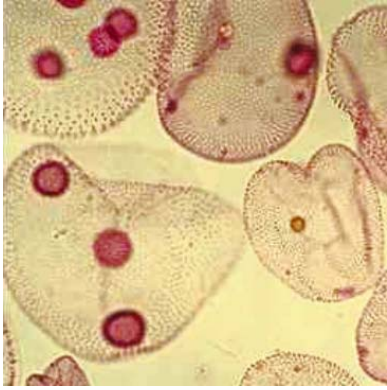
- energie ↔ werkwoord(en), gezegde;
- materie ↔ onderwerp, lijdend voorwerp, meewerkend voorwerp;
- verscheidene wijze ↔ bijwoordelijke en bijvoeglijke bepaling(en).

In vele gevallen zie je de herhalende patronen van de kosmos en terug in de visualisatie van de taal.

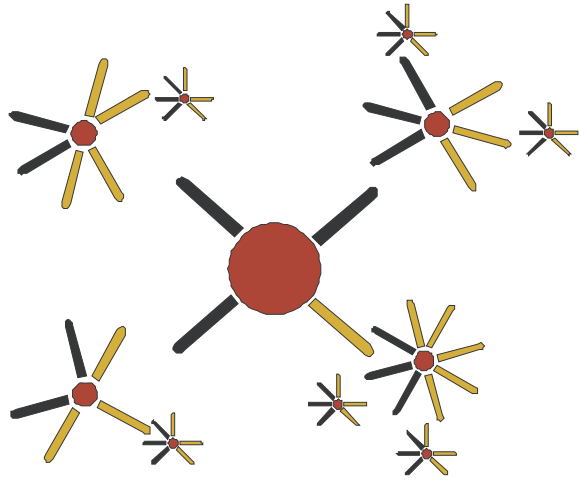
Ter inspiratie een aantal voorbeelden.

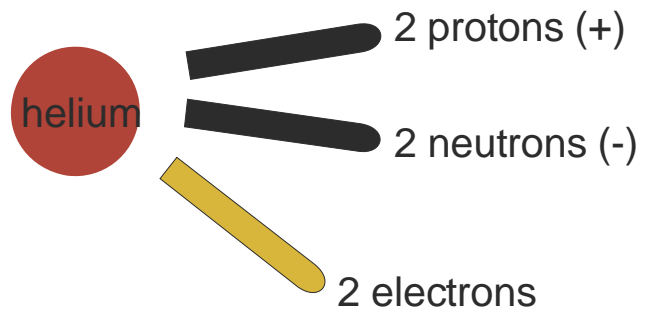
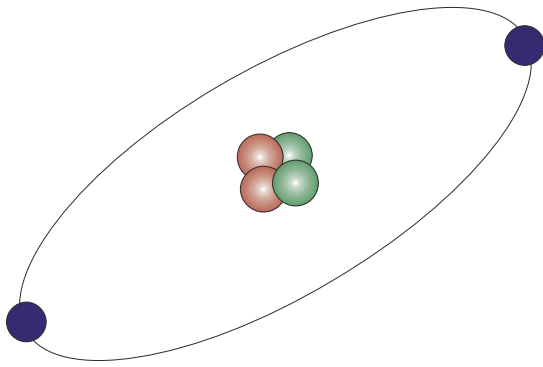
Formatie zonnestelsel

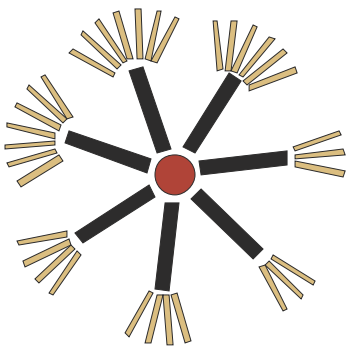
organismen met één cel

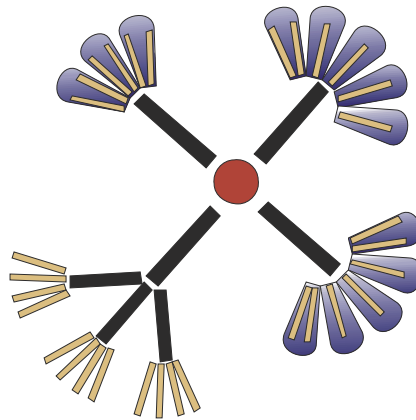
organismen met meer cellen

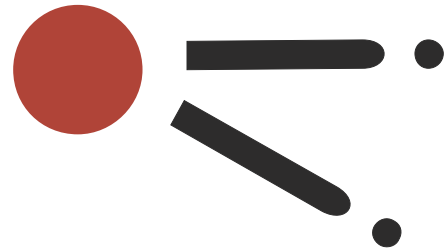
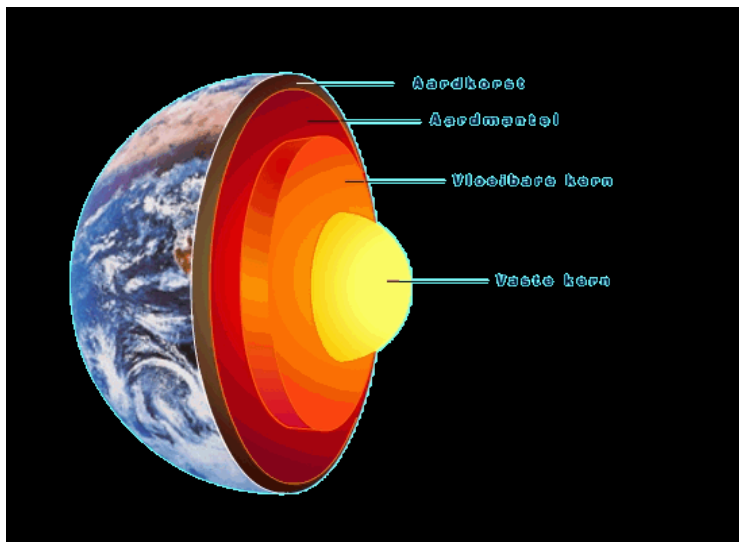
Elektronen rond de kern van een atoom

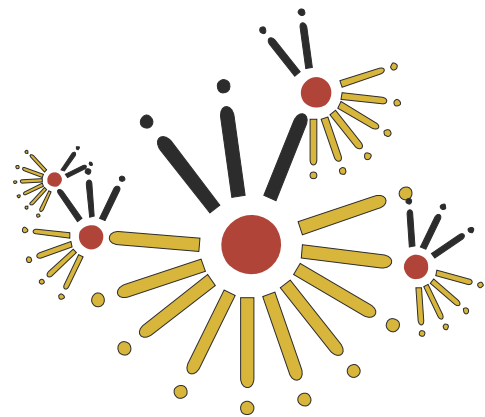
De netwerkstructuur van de dierenbak

De netwerkstructuur van 'Geschiedenis in perioden'

De aarde met zijn energierijke kern.

deeltje van gestimuleerde hersenen

Alle bovenstaande voorbeelden zijn netwerken.

Elke kosmische eenheid kan men bezien/analyseren/bestuderen als netwerken welke een onderlinge relatie hebben en veelal een relatie weer hebben met andere kosmische eenheden.

Voorbeelden:

Een stad; heeft intern vele relaties (bevolking, arbeid, voedsel, vervoer, woningbouw etc.), maar heeft ook externe relaties (provincie, land, stedenband, via haven/luchthaven/wegen met andere steden/landen).

Sportvereniging; heeft intern vele relaties (leden, materiaal, huisvesting, financiën etc.), maar heeft ook externe relaties (competitie met andere verenigingen, de bank, onderhoud, ledenwerving etc.)

Het leren kennen/bestuderen/begrijpen van kosmische eenheden/netwerken is primair een taak van de school.

Standaard laten we anderen (onderwijskundigen, methodeschrijvers, de staat etc.) deze netwerken ontrafelen. Hun producten bieden we dan onze kinderen aan.

Veelal is dit geen probleem; het wordt lastiger als het om de invulling van KOO gaat.

Echter, we kunnen het zelf! Door gebruik te maken van de structuren van de herhalende patronen in de kosmos. Onze taal kent ook vele begrippen die deze werkwijze ondersteunen als we iets willen analyseren, bestuderen, helderheid over willen verkrijgen:

- ik ga een overzicht maken,
- er is een helicopterview nodig,
- laten we even afstand nemen,
- alles op een rijtje zetten,
- we kunnen een brainstorm houden,
- we kunnen een mindmap maken.

Ik pleit er sterk voor om de herhalende patronen = netwerken = patroon zinsontleding als raamwerk = hulpmiddel voor KOO in te zetten.

Let wel: ik spreek hier over patroon en niet de structuur van het zinsontleedmateriaal!

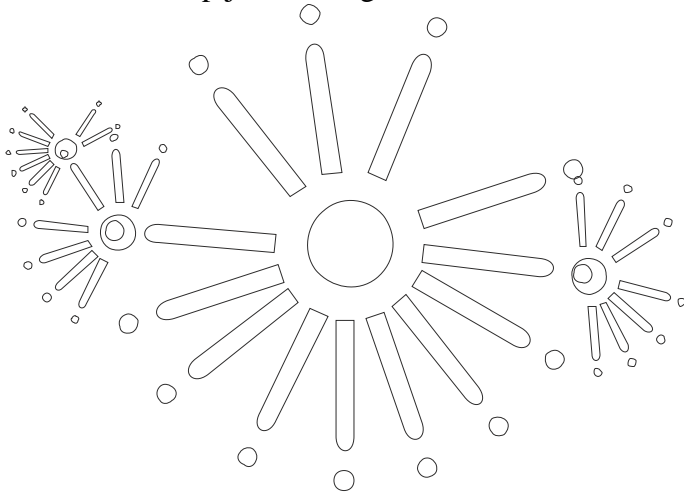
Met jonge kinderen (6-8) kan men nog gebruik maken van de structuur, later nemen de patronen de overhand.

De uitwerking van de patronen gaat volgens het voorbeeld van de dierenbak en Geschiedenis in perioden, beide materialen zijn voor gebruik in het montessorionderwijs ontwikkeld:

1. Wat is de kern? Wat wil ik analyseren/bestuderen?
2. Wat is er allemaal bij betrokken?
3. Wat zijn hoofd- en bijzaken?
4. Welke relaties zie ik?

De laatste vraag, over de relaties, is niet meer te vangen in het visuele patroon, omdat het over meerdere lagen en driedimensionale verbindingen gaat. Echter is dit ook het hoogste niveau van begrijpen welk geen visualisatie meer nodig heeft.

Afhankelijk van het onderwerp kan een volgend patroon ontstaan, waarbij de grootste cirkel de naamgeving van het onderzoek duidt, iedere kleinere cirkel het hoofdstuk of paragraaf duidt en iedere pijl een vraag is.

Het zijn patronen welke in eerste instantie door de leerkracht zelf zal worden gehanteerd ter voorbereiding van zijn werk.

Bij het werken met de kinderen zal de leerkracht op niveau van het kind dezelfde werkwijze aanbieden.

Meerdere mogelijkheden bij de bestudering van een onderwerp/thema dienen zich aan:

- o de leerkracht stelt zelf een vragenpatroon samen voor de kinderen;
- o de leerkracht stelt in samenwerking met de kinderen een vragenpatroon samen;

- de kinderen stellen (onder supervisie van de leerkracht) in samenwerking een vragenpatroon samen;
- een kind stelt zelf (onder supervisie van de leerkracht en/of derden=experts) de vragen samen.

Ook hier is de laatste mogelijkheid het hoogste niveau. Het kind is zelfstandig:

- kan analyseren,
- kan problemen stellen,
- kan organiseren,
- kan samenwerken,
- kan derden aanspreken voor feedback,
- kan evalueren,
- kan verantwoorden.